

Arkadij Vaksberg:

Procesy za časů Berii.

Čím žila země 1. února 1940? Hrdinové Arktiky, bojující měsíce uprostřed ledovců hlásili Stalinovi a Molotovovi o přistání na mateřské zemi. Na sovětsko-finské frontě se nestalo nic vážného. Noviny již šestý týden pokračovaly v publikacích laviny přání na adresu soudruha Stalina k jeho 60-tinám. Byly vytištěny obšírné fragmenty ~~ke~~ Hitlera v souvislosti s výročí uchopením moci národních socialistů.

Také v každé instituci vřela práce - příští, současná. Samozřejmě, že se to také týkalo právníků. Kolegium Nejvyššího vojenského soudu SSSR mělo ten den, rozhodnout mnoho záležitostí. Grafikon byl napnutý: dvacet minut na jednu. Jakýkoliv prostoj by poškodil tempo práce, která potřebuje pravidelný rytmus. Ale stalo se, že jedna ze záležitostí, proti normě /což bylo 10-20 stran/ zahrnovala dva díly. A další zase jeden, ale tlustý. Pouze na talentu předsedajícího záleželo, jestli bude grafikon dodržen.

"Soudní sál" vojenského kolegia se nacházela v Berijovém kabinetě ve vězení v Lefortově. Jeho osobní kabinety se nacházely tehdy ve všech vězeních, kde se drželi "politici". Právě každou noc se Berija účastnil sám toho, co se nazývalo "výslechem", což ve skutečnosti bylo - dnes již bez nějakého zastírání - mučením. Ráno šel Berija odpočívat - žil podobným rytmem jako Stalin - v té době se místnosti mučení dávaly k dispozici soudcům.

Předsedajícím soudcem byl neúnavný Vasilij Ulrich, rodem z Rigy, pocházející z kulturní rodiny /jeho matka úspěšně psala povídky a pohádky/, "byl malinký, lysý člověk, s růžovými tvářemi a podstřiženými kotletky". V té době stál v čele tohoto tribunálu již celkem 14 let. Kolik výroků smrti bylo vydáno jeho důkladným a přísným grafikonem? Bojím se, že nikdo nebude schopen to spočítat. Vedle Ulricha seděli toho dne úplně neznámí sudí - Kandybin a Bukanov. Jejich jména možno nalézt ve stovkách jiných rozsudků s tím samým výsledkem: zasloužili si tu důvěru. Mlčíc poslouchali probíhající jednání, v mlčení podepisovali již dříve připravené papíry.

Ovšem člověka, kterého přivedli do "soudní síně" jako prvního soudce znali znakomitě. Bylo jisté, že do této sály se nikoho neznámého nepřivádělo: Ulrich soudil samé znakomitosti. Leč v této chvíli, obžalovaného znali nejen soudci, znala ho celá země. Jeho fotografie se objevovali mnohokrát na stránkách novin, ve filmových týdenících, ukazovali ho na španělské zemi - pod fašistickými bombami, na polích a v dolech. Byl to Michail Kolcov, jeden z nejvíce známých publicistů, člen redakční rady "Pravdy", poslanec do Nejvyššího sovětu SSSR, člen korespondent Akademie Věd SSSR. Bývalý, bývalý... Neboť nyní byl nebezpečným špiónem. Agentem třech rozvědek - německé, francouzské a americké. Členem antisovětského podzemí od r. 1923, propagujícím trockistovské ideje a popularizující představitel trockismu, terorista od r. 1932, jehož záměrem bylo zabít neví se koho a za co. Člověkem přiznávající se absolutně ke všemu. Tak to bylo napsané na obžalovacím spise na dvě a půl stranách.

- Přejete si něco upřesnit? - zeptal se obžalovaného Ulrich.

- Ne upřesnit, ale odmítnout - odpověděl Kolcov. Všechno co je tam napsané je lež. Od počátku až do konce.

- Jakto, lež? Podpis je váš?

- Podepsal jsem to... Po mučení... Strašlivých mučeních...

- No což, nyní budete ještě vrhat pomluvy, na orgány... Proč prohlubujete svou vinu? Ona je i tak ohromná...

- Kategoricky protestuji - začal Kolcov, leč Ulrich ho přerušil:

- Jiné upřesnění nemáte?

Dal si řady během 20 minut. Ještě ušetřil i trochu času.

Když po 14 letech podplukovník Arakčejev znovu znovu zkoumal tu věc otrásl jím ani ne tak celková nepodloženost obvinění, leč úplný nedostatek jakýchkoliv pravděpodobných důkazů, nalezení jakýchkoliv stop po nich během vyšetřování. Na zatýkacím rozkaze, vystaveném až v době, kdy se Kolcov již nalézal ve vězení bylo poukázáno na příčinu zatknutí: jeho "vlastní bratr" historik Friedlander, zastřelený jako aktivní "nepřítel lidu". I když příbuznost s kýmkoliv ne-

může být samo o sobě přestupkem, tak ale hořká ironie tkví v tom, že známý historik, děkan historické fakulty Lomonosovovy university a M.Kolcov, kterého vlastní jméno zní Friedland, nebyli v žádném rodinném příbuzenství. Také nikdy později během vyšetřování se jméno tohoto profesora už neobjevilo. Zapomnělo se o tom. Všechny obžaloby bylo možno odvrhnout bez velkého úsilí, stačilo se jen je trochu pozorně prozkoumat. Leč toho nikdo nechtěl. Nikdo! Žalostná fantazie vyšetřování nevyvolala zájem /vždyť soudci věděli, že je to fantasie! / a ospravedlnění nemělo žádný smysl - vždyť přece osud oběti byl předurčený. "Zastřelením" - podle zvyku potvrzoval Ulrich. Obžalovanému se už nedávalo poslední slovo: za dveřmi čekala nová oběť.

Byl to člověk, jehož jméno znal celý civilizovaný svět. Velký reformátor divadla, kterého ještě za života znalci nazývali geniem, zas ignorantní formalistou a člověk jež chce zkazit divadelní klasiku. Vsevolod Majerchold byl uvězněn 20.června 1939. Vyšetřování trvalo 7 měsíců. Zpočátku se Majerchold přiznal, že je anglickým špehem, trockistou od r.1923; že v r.1930 stál v čele antisovětské skupiny "Levý front", "kam patřily všechny antisovětské elementy v oblasti umění", že v r.1933 se spojil s organizací Rykova, Bucharina a Radka a podle jejich příkazů prováděl podvratnou činnost v oblasti umění.

Od těch šílených obvinění se Majerchold byl schopen vzepřít a nalézt v sobě sílu ještě během vyšetřování. Ještě tři týdny před soudem 13.1.1940 se obrátil s listem na Vyšinského: "Pokládali mne třešňí na podlahu - psal režisér členu Akademie věd - byli mne prutem po zádech; když jsem seděl na křesle, tak tím samým prutem mně byli po náhách. V následujících dnech, když jsem měl nohy zalité vnitřním krvotokem znovu mne byli na ty místa mající barvu červenožlutou. a bolelo mne to tak, jako by mne polévali vařící vodou /křičel jsem a plakal bolestí/. Rukama mne byli do tváře, vyšetřující celý čas tvrdil, hrozí mi: nebudeš-li podepisovat, budeme znovu bít, necháme ti netknutou jen hlavu a pravou ruku, ostatní změníme na kus nevýrazného, zakrvavělého těla. Tak jsem všechno podepsal do 16.listopadu 1939.

Podobnou stížnost Majerchold napsal předsedovi Rady lidových komisařů, čestnému členu Akademie Věd V.M.Molotovovi. Od obou akademiků odpověď nepřišla. Soud byl odpovědí. Když po letech, r.1955 proces rehabilitací obětí stalinismu teprve začal a portréty Stalina byly ozdobou ulic a kabinetů, vojenský prokurátor, poručík oddělení spravedlnosti Režskij začal bádát ve spisech Majercholda - Reicha V.J. Našel též výpovědi, kterými spisovatele, jež nepodléhali stalinovským represím - Erenburga, Pasternaka, Oleši. Ulrich a jeho společníci potřebovali asi 20 minut, aby poslali Majercholda na smrt. Jakým způsobem se stalo, že se stal špehem? Proč anglickým a japonským a proč ne např. cejlonským či honduraským? Stalo se to náhodou, slepým posudem. Na stáž k Majercholdovi přijel společně se ženou - herečkou, mladý japonský režisér Jošido-Jošima, takže kolik bylo třeba, aby psychoza demaskování se táhla jako nit k japonské rozvědce. /Rovněž tak zahubení v ježovských kasematech byli i Jošido-Jošima a jeho žena, taktéž byli plně rehabilitováni./

2.února 1940 Meyerchold i Kolcov byli zastřeleni. Přesně v té době, kdy Ulrich četl rozsudek na Roberta Eiche, bývalého kandidáta Politického byra, I. tajemníka západosibiřského výboru Krajského strany, lidovému komisaři: pás pokračoval bez prostojů.

Šest dní předtím bylo méně ještě o jednoho člověka světového jména, úzce spojeného - v žití i v trestu - s oběťmi toho dne: 27.ledna 1940 byl zastřelen Isaak Babel, odsouzený tím samým Ulrichem. Po 14 letech podle sdělení vojenského prokurátora, podplukovníka Dolženaka když mluvil o rehabilitaci Babela řekl: "Co posloužilo základem věznění není vidět z těch materiálů, kdy pokyn k uvěznění se sformuloval 23.6.1939 t.j. 35 dní po uvěznění Babela". Svět znal ho jako velkého spisovatele, soudci - jako člana antisovětské organizace, agenta tajných služeb francouzských a rakouských. Není však těžké domyslet se, co se stalo příčinou jeho věznění. Jen co se vydal za svými oběťmi držící ve dráču celou zemi Ježov - a Babel byl známý ženy Ježova a navíc i když věděl čím riskuje, setkával se s ní. Zanechalo to v rozsudku svůj obraz: "Jelikož byl spojen organizačně s ženou nepřitele národa Ježova - Galudun-Chajutina, která Babela naverbovala do antisovětské teroristické činnosti".

Během výslechů Babel nejdříve vyvracel všechny obvinění - z příčin nevyjasněných v protokolu - náhle změnil "linii postupu" a přiznal se že byl členem špiónážní organizace. Rodinám zamordovaných se neřekl pravdivý výsledek trestu, leč je bylo informováno: 10 let sibiřských táborů bez práva korespondence. Ve skutečnosti tresty, které zazněly byly jednoznačné: zastřelení.

Literaturnaja gazeta č. 18 /1988. Kráceno.